

NATO'NUN DÖNÜŞEN GÜVENLİK PARADİGMALARI: TARİHSEL VE STRATEJİK BİR ANALİZ

20. yüzyılın başlarında küresel güç dengeleri, Sanayi Devrimi'nin etkisiyle belirgin bir dönüşüm geçirmiştir. Almanya, İngiltere, Fransa ve Rusya gibi büyük güçler arasındaki ekonomik ve sömürgesel rekabet, bir dizi siyasi ve askeri krizin temelini oluşturmuştur.

Dr. İlyas Bozkurt

Bu güç mücadelesi, başta Osmanlı olmak üzere zayıflamış imparatorlukların paylaşımı üzerinden biçimlenmiştir. 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte, Avrupa'nın siyasi mimarisi radikal bir değişime uğramış, Osmanlı ve Avusturya-Macaristan gibi çok uluslu imparatorluklar yıkılmıştır. Savaşın ardından gelen Versay Antlaşması, Almanya'ya ağır yaptırımlar getirirken, Sevr Antlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu'na benzer bir akıbet dayatılmıştır. Ancak Türkiye, Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde bu antlaşmayı reddederek yeni bir ulus-devlet inşa etmiştir.

Soğuk Savaşın Başlangıcı ve NATO'nun Kuruluşu

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından kurulan uluslararası sistem kalıcı bir barış sağlayamamış, 1939'da patlak veren İkinci Dünya Savaşı, bu kırılgan düzenin çöküşünü hızlandırmıştır. Savaşın sona ermesiyle birlikte Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa üzerindeki yayılmacı politikaları, Batı Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri için yeni bir tehdit unsuru haline gelmiştir. Bu tehdide

1 Dr. İlyas Bozkurt, TESAM Başkanı.

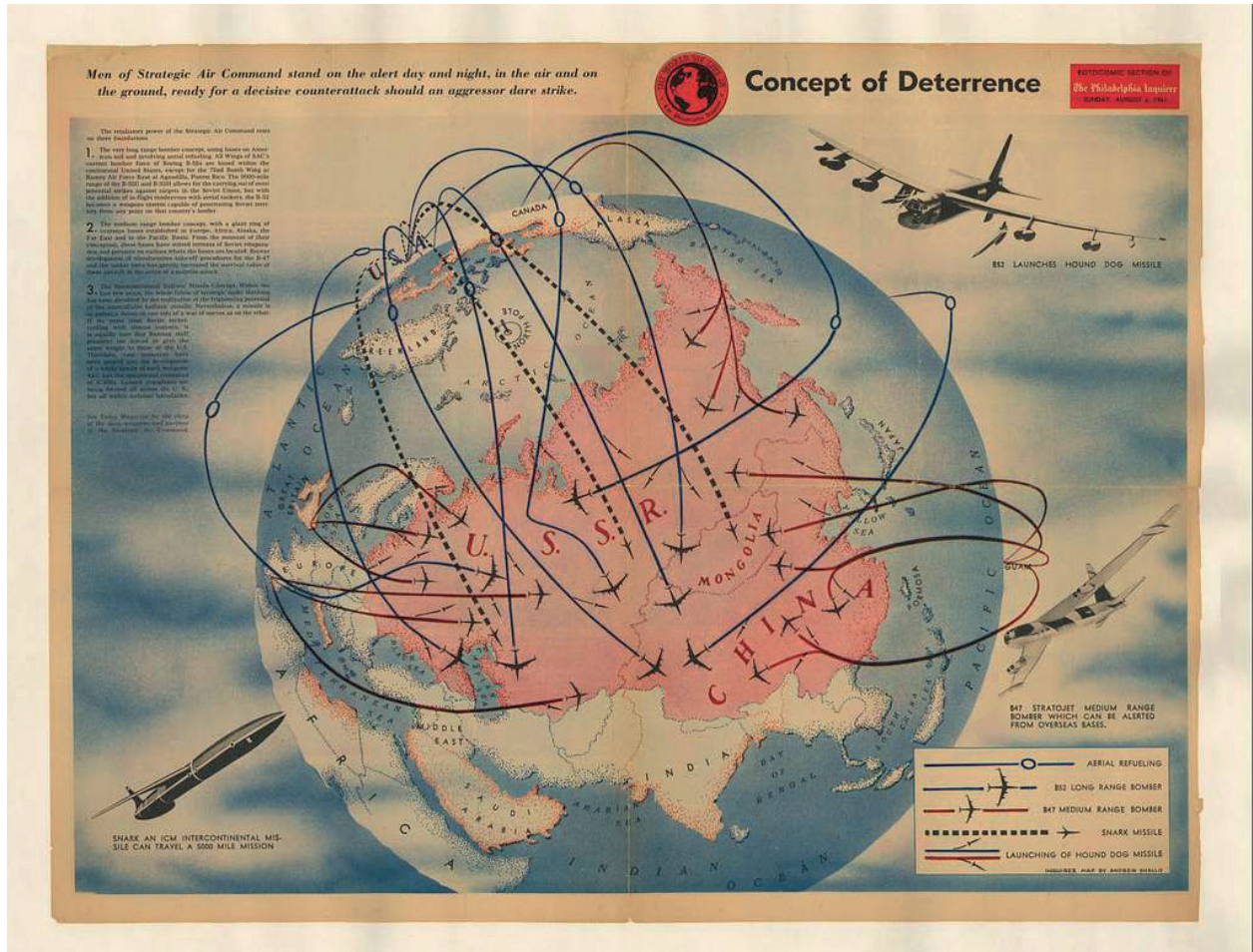
karşı kolektif bir savunma mekanizması geliştirme ihtiyacı doğmuş ve 4 Nisan 1949 tarihinde Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) kurulmuştur. İlk etapta 12 üyeden oluşan bu askeri ittifak, Batı Avrupa'nın güvenliğini Sovyet

tehditlerine karşı kolektif bir çerçevede sağlamayı amaçlamıştır. Türkiye, jeostratejik konumu itibarıyla Sovyet yayılmacılığı karşısında kritik bir tampon bölge olarak değerlendirilmiş ve 1952 yılında NATO üyeliğine kabul edilmiştir.

NATO'nun Birinci Dönemi (1949-1989): Antikomünist Yapılanma

NATO'nun ilk kırk yılı, Soğuk Savaş'ın çift kutuplu dünya düzeninde antikomünist bir güvenlik mimarisi olarak yapılandırılmasıyla karakterize edilmiştir. Askeri üslerin yerleşiminden siyasi ittifakların kurulmasına kadar her unsur, Sovyetler Birliği'nin genişleme eğilimlerine karşı şekillendirilmiştir. NATO'nun askeri stratejileri, nükleer caydırıcılık ve konvansiyonel savunma temelinde organize edilmiş; bu süreçte Türkiye gibi cephe ülkeleri, Batı bloğunun doğudaki ileri karakolları haline gelmiştir. Sovyetler'in 1979'da Afganistan'a

“Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa üzerindeki yayılmacı politikaları, Batı Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri için yeni bir tehdit unsuru haline gelmiştir. Bu tehdide karşı kolektif bir savunma mekanizması geliştirme ihtiyacı doğmuştur.”

müdahalesi, bu dönemin en önemli kırılma noktalarından biri olmuş ve Sovyet sisteminin hem ekonomik hem de jeopolitik açıdan sürdürülemez olduğunu göstermiştir.

Geçiş Dönemi: Sovyetler'in Dağılması ve Yeni Düşman Arayışı

1980'li yılların sonlarına gelindiğinde Sovyetler Birliği, ekonomik olarak sürdürülemez bir yapıya evrilmiş ve Gorbachev döneminde başlatılan reformlar istenen başarıyı sağlayamamıştır. 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması ve 1991'de Sovyetler Birliği'nin resmen dağılması, NATO'nun varlık gerekçesini tartışılmalı hale getirmiştir. Bu gelişme karşısında NATO, kendi geleceğini yeniden tanımlama arayışına girmiştir. 1988-1989 yıllarında Belçika'da yapılan üç kritik NATO toplantısında, Sovyet tehdidinin yerini alacak yeni bir düşmanın tanımlanması

gerektiği görüşü ağırlık kazanmıştır. Bu bağlamda, iki öneri öne çıkmıştır: radikal İslam ve yükselen Çin. Bu tartışmalar, NATO'nun ikinci dönemine zemin hazırlamıştır.

NATO'nun İkinci Dönemi (1989-2021): Yeni Düşman Radikal İslam

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte NATO'nun tehdit algısı dönüşmüş ve İslam dünyasındaki radikal akımlar yeni güvenlik riski olarak belirlenmiştir. NATO, bu dönemde radikal İslam tehdidini merkeze alan bir güvenlik konsepti geliştirmiştir. Bu stratejik dönüşümde "ılımlı İslam" ve "radikal İslam" ayrımı belirginleşmiş, Türkiye gibi ülkeler ılımlı model olarak desteklenmiş, İran, Irak, Suriye gibi ülkeler ise tehdit olarak kodlanmıştır. El-Kaide'nin yükselişi, 11 Eylül saldırıları ve sonrasında Afganistan ve Irak müdahaleleri, NATO'nun bu yeni

tehdit paradigması doğrultusunda hareket ettiğini göstermektedir. Ortadoğu'nun yeniden yapılandırılma süreci, bu güvenlik doktrini çerçevesinde şekillendirilmiştir.

NATO'nun Üçüncü Dönemi (2021-Günümüz): Çin ve Rusya'ya Dönüş

2021 yılında yapılan NATO toplantısı, örgütün üçüncü dönemine geçişini temsil etmektedir. Bu dönemde, radikal İslam tehdidinin yerini yeniden Rusya ve Çin gibi devlet merkezli tehditler almıştır. Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırgan politikaları ve Çin'in ekonomik büyümesi, NATO'nun stratejik yönelimini yeniden şekillendirmiştir. İsveç ve Finlandiya'nın NATO'ya üyelik başvuruları, bu tehdit algısının kurumsal karşılığı olmuştur. Türkiye, bu süreçte veto hakkını kullanarak pazarlık gücünü artırmış ve süreci lehine çevirmiştir. Bu gelişmeler, NATO'nun genişleme stratejilerinin güncel güvenlik tehditleri ile nasıl ilişkili olduğunu açıkça göstermektedir.

Stratejik Dönemeşte Türkiye'nin Konumu

Türkiye'nin Batı ile olan entegrasyonu, 18. yüzyıldan itibaren özellikle 2. Mahmut döneminde hız kazanmış ve Tanzimat, Islahat ve Cumhuriyet reformları ile kurumsallaşmıştır. Bu bağlamda Türkiye, NATO üyesi olarak yalnızca askeri değil aynı zamanda siyasi ve kültürel entegrasyonun da bir parçası haline gelmiştir. Ancak son dönemde Türkiye'nin dış politikada daha özerk hareket etme çabaları, NATO içindeki rolünü yeniden

tartışmaya açmıştır. Türkiye'nin bu çok yönlü ilişkiler ağı içerisinde kendi ulusal çıkarlarını önceleyen bir duruş sergilemesi gerektiği açıktır. Bu bağlamda ekonomik bağımsızlık, NATO içindeki etkisini doğrudan belirleyecektir.

Avrupa Birliği ve NATO'nun Geleceği

NATO'nun Avrupa güvenlik mimarisindeki rolü, Avrupa Birliği'nin siyasi entegrasyonu ile doğrudan ilişkilidir. Özellikle ortak parlamento, ortak para birimi ve sınırların kaldırılması gibi gelişmeler, Avrupa'nın federal bir yapıya evrilme sürecinin göstergesidir. Bu süreç, NATO'nun güvenlik şemsiyesi olmaksızın düşünülemez. Ancak iç krizler, göç dalgaları ve ekonomik farklılıklar, bu entegrasyonu zaman zaman zayıflatmaktadır. Rusya ve Çin tehdidi karşısında Avrupa Birliği'nin yeniden birleşme eğiliminde olması, NATO ile olan stratejik iş birliğini daha da pekiştirecektir.

Sonuç ve Öngörüler

NATO'nun geçirdiği dönüşüm, küresel güvenlik mimarisinin değişen doğasını yansıtmaktadır. Kuruluşundan itibaren üç temel döneme ayrılan bu dönüşüm süreci, hem uluslararası ilişkiler hem de bölgesel jeopolitik açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. Türkiye, bu süreçlerin her birinde merkezi roller üstlenmiş ve Batı ile Doğu arasında stratejik bir denge unsuru olmuştur. Önümüzdeki dönemde NATO'nun yönelimi büyük ölçüde Rusya ve Çin merkezli tehditlere odaklanacak görünmektedir. Türkiye'nin bu yeni güvenlik mimarisi içerisinde konumunu güçlendirmesi, hem ulusal güvenliği hem de uluslararası prestiji açısından kritik önemdedir.